

10. The next generation of scenarios for climate change research and assessment / R. Moss, J. A. Edmonds, K. Hibbard та ін. // Nature. – 2010. – № 11. – С. 747–756.

11. Парижское Соглашение [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://unfccc.int/files/meetings/paris_nov_2015/application/pdf/paris_agreement_russian_.pdf

12. Межправительственная группа экспертов по изменению климата (МГЭИК) и Альберт Арнольд Гор-младший [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.un.org/ru/sections/nobel-peace-prize/intergovernmental-panel-climate-change-ipcc-and-albert-arnold-al-gore-jr/>

13. Гаврик Г. Нобелевскую премию мира поделили Альберт Гор и эксперты ООН [Електронний ресурс] / Глеб Гаврик – Режим доступу до

ресурсу: <https://www.dw.com/ru/нобелевскую-премию-мира-поделили-альберт-гор-и-эксперты-оон/a-2823122>.

14. Буняк Р. Нобелевский лауреат: Чтобы спасти Землю, нужно отказаться от мяса, авто и одежды [Електронний ресурс] / Ростислав Буняк – Режим доступу до ресурсу: <https://fakty.com.ua/ru/lifestyle/20170911-nobelivskiy-laureat-aby-vryatuvaty-zemlyu-treba-vidmovyitysya-vid-m-yasa-avto-ta-odyagu/>

15. Интегрируя в экономику знания и климат. За что дали Нобелевскую премию по экономике в 2018 году [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://112.ua/statji/integriruya-v-ekonomiku-znaniya-i-klimat-za-cto-dali-nobelevskuyu-premiyu-po-ekonomike-v-2018-godu-465229.html>

Надійшла до редколегії 15.09.18

Е. Шевченко, канд. полит. наук, доц.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СОВРЕМЕННЫЕ ПУТИ УРЕГУЛИРОВАНИЯ ГЛОБАЛЬНОГО ИЗМЕНЕНИЯ КЛИМАТА

Рассматриваются вопросы, связанные с современными способами урегулирования глобального изменения климата. Показано, что сегодня разрабатываются и внедряются два типа стратегий: адаптация и смягчение воздействия, где проекты по адаптации включают приспособление к существующему или ожидаемому климату и могут изменить риски влияния глобальных климатических изменений. Проекты по смягчению воздействий включают деятельность, связанную с уменьшением выбросов парниковых газов, улавливанием из атмосферы и хранением углерода. Автор отмечает, что варианты мер по адаптации и смягчению воздействий сегодня разработаны во всех секторах, но наибольший эффект будет достигнут при применении комплексного подхода. Также показано, что базовыми регулирующими документами являются Рамочная Конвенция ООН по изменению климата, Киотский протокол и Парижское соглашение. В заключении указано, что проблему глобального изменения климата признано на международном, национальном и местном уровнях. Изменение климата может иметь негативные последствия для устойчивого развития. В то же время уже существуют и внедряются проекты по преодолению и урегулированию глобальных климатических изменений.

Ключевые слова: глобальное изменение климата, адаптация, смягчение воздействия, Межправительственная группа экспертов по изменению климата.

O. Shevchenko, PhD (Politics), associate prof.

Taras Shevchenko national university of Kyiv, Kyiv, Ukraine

MODERN WAYS OF GLOBAL CLIMATE CHANGE GOVERNING

The article reveals issues related to modern ways of global climate change regulation. It is shown that there are two types of strategies are being developed and implemented: adaptation and mitigation, where adaptation projects include adaptation to an existing or expected climate and can change the risk of impact from global climate change. Mitigation projects include activities related to the reduction of greenhouse gas emissions, carbon capture and saving. The author notes that the options for adaptation and mitigation measures are now developed in all sectors, but the greatest effect will be achieved with the application of an integrated approach. It is also shown that the basic regulatory documents are the United Nations Framework Convention on Climate Change, the Kyoto Protocol and the Paris Agreement. The conclusion is that the problem of global climate change is recognized at the international, national and local levels. Climate change can have negative effect for sustainable development. At the same time, projects are already in place and implemented to overcome and resolve global climate change.

Key words: global climate change, adaptation, mitigation, Intergovernmental Panel on Climate Change.

УДК 327.83

С. Вилінський, вкл.

Інститут міжнародних відносин,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПОЛІТИКА ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАВОВИХ ІНСТИТУТІВ І ДЕМОКРАТИЧНОГО ВРЯДУВАННЯ В КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ АЗІЇ

Закцентовано увагу на дослідженні сучасних підходів у проектуванні Німеччиною моделей і принципів врядування, що можуть запозичуватися чи впроваджуватися іншими державами світу. У цьому розумінні в роботі розглядаються безпосередні засоби і механізми поширення правового і демократичного досвіду ФРН в процесах державного будівництва країн Центральної Азії, розкривається сутність "м'яких впливів" Німеччини в зазначеному регіоні. Автор веде мову про подвійний вплив ФРН у регіоні Центральної Азії. Перший напрям – сприяння країнам регіону в адміністративно-правовій галузі. Другий напрям – використання і запровадження політико-дипломатичних інструментів для поглиблення політико-культурних і соціально-економічних зв'язків сторін. Характерною рисою такої подвійної політики є переважання в її межах першого напрямку над другим, а також недостатність потенціалу ФРН у нейтралізації негативних тенденцій авторитаризму та ісламського радикалізму, що залишаються характерними для внутрішньополітичних і геополітичних процесів даного регіону.

Ключові слова: Німеччина, зовнішня політика, демократичне врядування, Центральна Азія, м'яка сила.

Постановка проблеми. На сучасному етапі Федеративна Республіка Німеччина зберігає за собою статус однієї з провідних світових демократій, є державою-прикладом для наслідування в соціально-економічному та цивілізаційному вимірах, виступає одним з послідовних поборників зміцнення та розповсюдження правових і демократичних надбань. У цьому зв'язку актуалізується потреба дослідження сучасних підходів у проектуванні Німеччиною моделей і принципів врядування, що можуть запозичуватися чи впроваджуватися іншими державами світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам проблеми зовнішньої політики ФРН у регіоні Центральної Азії сьогодні присвячено чимало наукових розвідок таких дослідників, як: А. Кліннерт [1], Р. Імангалієв та Л. Імангалієва [2], С. Погорельська [3], Р. Руссо [4], В. Фрольцов [5] та ін. Одночасно свідченням підвищеного інтересу з боку Берліна до Центральної Азії є низка публікацій та коментарів німецьких політологів (Беата Ешмент і Міхаель Лаубш [6], Міхаель Штюрмер [7], Анна Ренншмід [8]), що також торкаються ключових

проблем державного будівництва, демократії й політичного плюралізму в республіках Центральної Азії.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на достатньо широкий спектр наукових праць, що стосуються зовнішньої політики ФРН у регіоні Центральної Азії, автор усе ж відзначає їхній загальний характер, що відтворюється здебільшого в поверхневому висвітленні ключових для Берліна напрямів розвитку відносин із центральноазійськими державами. Натомість завданням даного дослідження виступатиме розгляд безпосередніх засобів і механізмів поширення правового і демократичного досвіду ФРН у сучасних процесах державного будівництва країн Центральної Азії, що одночасно розкриватиме сутність "м'яких впливів" Німеччини в зазначеному регіоні.

Виклад основних положень роботи. Період 1990-х рр. у відносинах ФРН з державами регіону Центральної Азії був позначений проведенням першою щодо останніх так званої "політики стабілізації". В основу "політики стабілізації" пострадянської Центральної Азії лягла публічно озвучена в 1997 р. німецьким міністром оборони Ф. Рюе стратегія "зміцнення і консолідації національної незалежності і суверенітету ключових країн" регіону – Казахстану та Узбекистану [9].

Зусилля Німеччини щодо зміцнення незалежності і забезпечення прозахідної орієнтації режимів у "ключових країнах" Центральної Азії були доповнені політичним залученням Бонна з 1996 р. до врегулювання конфліктів в афгансько-таджицькій кризовій зоні. У травні 1996 р. Німеччина домоглася призначення німецького дипломата Г. Мерема спеціальним представником Генерального секретаря і главою Місії спостерігачів ООН у Таджикистані, у липні того ж року посаду голови Спеціальної місії ООН в Афганістані обійняв німець Н. Холл. І якщо ситуація в Афганістані за час роботи Н. Холла (до грудня 1997 р.) не дозволяла сподіватися на будь-які успіхи в миротворчій діяльності, то перебування на посаді Г. Мерема (до травня 1998 р.) збіглося за часом з укладенням і початком реального виконання мирних угод з припинення громадянської війни в Таджикистані [10, с. 10].

У наступному десятилітті для підтримки реформ і обміну досвідом між ЄС і країнами Центральної Азії в галузі правових і судових реформ, що визнають центральназійськими країнами як необхідні, у рамках Стратегії 2007 р. була розроблена спеціальна ініціатива – "Ініціатива ЄС з правових реформ в Центральній Азії". Франція і Німеччина виступили провідними координаторами з боку ЄС в галузі розвитку цієї ініціативи, а перший концептуальний документ був обговорений в ЄС і представлений центральноазійським партнерам уже на Міністерській зустрічі в Ашхабаді (Трійка ЄС – Центральна Азія) у квітні 2008 р. Дана ініціатива включила в себе посилені політичний діалог сторін на всіх рівнях і виділення з боку ЄС та його держав-членів ресурсів для програми із судових реформ у країнах Центральної Азії.

З боку ФРН активну роботу з удосконалення державної й правової системи в країнах Центральної Азії нині здійснює Німецьке товариство міжнародного співробітництва (НТМС). Так, на замовлення Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку Німеччини терміном на 2014–2018 рр. НТМС реалізовує програму щодо сприяння правовій державності для сталого розвитку економіки центральноазійських держав. Метою зазначеної програми є надання підтримки країнам Центральної Азії для проведення судових і правових реформ, що як результат має покращити правову стабільність останніх. Основні розрахунки німецьких експертів полягають у тому, що досягнення право-

вої стабільності має позитивно вплинути на сталий розвиток економіки і сприятиме залученню як місцевих, так і зарубіжних інвесторів у регіон. Другою метою програми є посилення довіри населення до судової системи та її представників [11].

З точки зору представників НТМС основою сильної й такої, що викликає довіру населення правової системи, є досконалі закони, прозорі адміністративні й судові процедури, висококваліфіковані судді й адвокати, а також громадянське суспільство з високою правовою культурою. У зв'язку з цим передбачена на 2014–2018 рр. програма поставила собі за завдання: у співпраці з партнерськими установами в країнах Центральної Азії визначити проблемні галузі й первинні потреби в реформах, спільно розробити пропозиції щодо розв'язання проблем і забезпечити супровід процесу імплементації правових реформ. Програма враховує різний рівень розвитку кожної з країн і таким чином адаптує свою роботу до відповідних потреб партнерів, а також за допомогою регіональних заходів підтримує міжрегіональну співпрацю для отримання синергетичного ефекту.

Нині в рамках Програми вже розроблено модельні закони з адміністративних процедур і адміністративно-процесуального кодексу, на основі яких робочі групи відповідних країн розробили або реформували своє національне законодавство. Крім того, у деяких країнах надається підтримка при написанні коментарів з цивільного та цивільно-процесуального права.

Так, у Казахстані в 2015 р. створено робочі групи, що розробляють на основі модельних законів закон про адміністративні процедури й адміністративно-процесуальний кодекс. Починаючи з 2014 р., за підтримки програми розроблявся проект нового цивільно-процесуального кодексу, який сьогодні прийнятий парламентом.

У Киргизстані влітку 2015 р. були прийняті закон про адміністративні процедури та адміністративно-процесуальний кодекс, які набули чинності в 2016 р. Програма продовжуватиме надавати підтримку проведенню навчальних семінарів для суддів і посадових осіб адміністративних органів. У цьому контексті відзначимо, що у випадку Киргизстану особливо показовою є робота іншої німецької структури – Німецької фундації міжнародно-правового співробітництва. Німецька фундація міжнародно-правового співробітництва (НФМПС) є німецькою некомерційною організацією, що була заснована 1992 р. за ініціативою Федерального міністерства юстиції Німеччини. Приводом для прийняття рішення про заснування НФМПС і реалізації перших її проектів послужили свого часу численні запити, спрямовані до Федерального міністерства юстиції з боку держав Центральної, Східної та Південно-Східної Європи на переломному етапі розвитку останніх. У цих запитах виражалися прохання про надання допомоги при проведенні майбутніх державно-адміністративних реформ [12].

Сьогодні НФМПС працює за дорученням з бюджету Федерального міністерства юстиції та захисту прав споживачів, а також завдяки державним субсидіям для реалізації конкретних проектів, зокрема від Міністерства закордонних справ ФРН. Крім того, НФМПС проводить проекти ЄС, які організовує і фінансує Європейська комісія в рамках європейської політики добросусідства та приєднання до Європейського Союзу.

Після вдалої реалізації власних проектів у регіоні Східної Європи НФМПС почала надавати допомогу країнам колишнього Радянського Союзу (СРСП) у галузі розвитку структур правової держави та ринкової економіки. Зокрема, у Киргизстані робота НФМПС зосереджується на таких вузлових галузях і питаннях, як правосуддя і державне законодавство, боротьба з корупцією, ре-

алізація міжнародних стандартів у сфері прав людини і зміцнення структур громадянського суспільства.

Співробітництво у правовій сфері за останні роки відбувається в тісному узгодженні дій НФМПС з Міністерством юстиції Киргизстану. Професійний діалог зосередився, зокрема, на питаннях законодавства і державного будівництва. Крім того, йдеться про необхідність проведення роботи з підвищення професіоналізації організаційної структури в Міністерстві юстиції Республіки, а також про свободу і захист інформації та про доступ до правосуддя. Ці теми обговорювалися детально і з урахуванням практичних аспектів як у ході заходів у Киргизстані, так і під час робочих візитів до Німеччини. Також проводяться консультації НФМПС і Міністерства юстиції у сфері адміністративного і кримінального права.

Важливим кроком на шляху зміцнення незалежності системи правосуддя Республіки Киргизстан стала проведена в 2014 р. модернізація киргизької адвокатури. Ухвалення нового Закону "Про адвокатуру" в липні 2014 р. і створення нових органів адвокатського самоврядування лягли в основу двосторонніх консультацій з НФМПС. Робочий візит киргизьких адвокатів до Німеччини, а також організована НФМПС дводенна конференція в Бішкеку (2014) стосувалися питань заново створеної адвокатури в Киргизстані, а також реформ у сфері юридичної освіти. У центрі уваги професійних дискусій стояли такі аспекти: 1) зміцнення адвокатури та її незалежності; 2) застосування та тлумачення нових законодавчих норм; 3) перші практичні кроки на шляху до самоврядування [13].

Особлива увага приділялася способам забезпечення якості юридичної освіти та процедури іспитів, а також допуску до адвокатської діяльності. Діяльність НФМПС також істотно визначається й участю в гранті Європейського Союзу під назвою "Promotion of Rule of Law in the Kyrgyz Republic". Цей проект, що спрямовувався на професіоналізацію ресурсів у системі правосуддя і в межах механізмів нагляду, реалізовувався із серпня 2014 по листопад 2017 р. Разом із тим, як відзначають німецькі фахівці, залишки впливу радянського минулого продовжує все ж таки дещо ускладнювати оптимізацію екзаменаційного процесу і впровадження європейської практико-орієнтованої системи навчання в Киргизстані [13].

У Таджикистані програма сприяє розробці підручника з цивільного процесу. Крім цього, у рамках пілотного проекту проводиться впровадження системи електронного судового діловодства і створення загальнодоступної електронної бази судових рішень.

Одночасно завдяки німецькій допомозі та сприянню у Таджикистані були зроблені зусилля з модернізації кодексу адміністративних правопорушень і доповнення його адміністративно-процесуальними нормами. Зокрема, у 2010 р. за підтримки НТМС була створена робоча група для розробки відповідного законопроекту. Однак робоча група, яка до того моменту вже включила до законопроекту норми, що регулюють розгляд публічно-правових суперечок, у кінці 2010 р. прийняла рішення розділити ці дві області й таким чином наслідувати приклад Казахстану. Тому внесений до Парламенту в 2011 р. і законопроект є всього лише модернізованим законом про адміністративні правопорушення в галузі громадського порядку.

У Республіці Таджикистан уже проведена реформа закону про адміністративні процедури, яка проте відчуває значний дефіцит при його застосуванні. Нові ж кроки в напрямку створення адміністративно-процесуального кодексу поки що вкрай незначні.

Упродовж 2014–2015 рр. у Туркменістані за консультативної підтримки НТМС був розроблений новий Цивільно-процесуальний кодекс, який набув чинності в 2016 р. Також передбачено продовження роботи з написання коментаря до цивільного кодексу. Крім того, програма сприяє створенню публічного реєстру, має схожість з Поземельною книгою в Німеччині.

На початку 2016 р. у відповідь на програмну промову президента Туркменістану в Парламенті була створена робоча група, до складу якої ввійшли також співробітники та експерти НТМС і яка на сьогодні займається розробкою туркменського закону про адміністративні процедури на основі Закону про адміністративні процедури Німеччини. При цьому однозначно враховуються особливості Туркменістану або ж особливості країн пострадянського простору. Це стосується, наприклад, нормування важливих принципів адміністративних процедур і більш докладної кодифікації щодо нових принципів закону про адміністративні процедури, як, наприклад, принцип дослідження обставин справи судом або принцип захисту довіри [14, с. 19].

У свою чергу, в Узбекистані надається підтримка при розробці коментаря до цивільно-процесуального кодексу і Закону про адміністративні процедури. Загалом, регіональна програма "Сприяння правовій державності в Центральній Азії" працює в Узбекистані з 1994 р. У рамках регіональної програми надається підтримка в розбудові незалежної судової системи, а також розвитку правової системи, що заснована на принципах правової держави. Починаючи з 2012 р. нові напрями діяльності враховують аспекти сталого розвитку економіки шляхом поліпшення правових умов. Особлива увага при цьому приділяється питанням публічного права, особливо введенню права адміністративних процедур і адміністративного процесуального права (адміністративної юстиції). Це також дозволяє досліджувати важливі для економіки дії державних органів влади Узбекистану.

Найважливішими партнерами проекту НТМС у Республіці Узбекистан є Верховний суд і Міністерство юстиції. Крім того, ведеться співпраця з університетами та іншими науковими установами Узбекистану. Поряд з ad hoc консультуванням законів і проведення тренінгів щодо юридичної методології взагалі передбачено такі пріоритетні дії на поточному етапі програми, як: 1) запровадження сучасного адміністративного права; 2) сприяння регіональному співробітництву та різного роду міжнародним мережевим структурам; 3) видання публікацій.

У першому випадку Програма НТМС консультує створену при Міністерстві юстиції Узбекистану робочу групу з розробки Закону про адміністративні процедури Республіки Узбекистан. У другому випадку Програма проводить міжнародні конференції в російськомовному просторі з метою зміцнення регіонального співробітництва та заохочення обміну різного досвіду в галузі реформ. У межах семінарів, засідань робочих груп, національних і міжнародних конференцій, інформаційно-ознайомчих поїздок по Європі проводиться обмін німецьким і європейським досвідом з узбецькими юристами. У третьому випадку, для забезпечення однакового правового розвитку Програма надає підтримку в публікації спеціальних матеріалів, коментарів і навчальної літератури. Наприклад, спільно з Вищим господарським судом Республіки Узбекистан був виданий "Збірник матеріалів узагальнень судової практики розгляду господарських спорів" [15].

Регіональна програма в Узбекистані в період 2012–2015 рр. отримала грант Європейського Союзу в розмірі

2,5 млн євро для реалізації проекту "Сприяння судово-правових реформ в Узбекистані". Основними темами проекту були розподіл гілок влади, консультування законодавства відповідно до міжнародних стандартів у галузі кримінального права і забезпечення незалежного представника для обвинувачених у кримінальному процесі.

Також були проведені тренінги з працівниками Міністерства юстиції та Генеральної прокуратури, надано навчальні матеріали, створена електронна платформа для навчання і проведено консультування різних законодавчих ініціатив. Крім того, це сприяло в подальшому вдосконаленню електронної бази даних (LexUz) для юридичних документів з узбецького та міжнародного права, засновано електронну бібліотеку, розроблено систему управління контентом для того, щоб мати доступ для систематичної консультації стосовно інформаційних даних, а також встановлено легкодоступні центри зберігання даних. Крім того, на території Республіки Узбекистан були обладнані 12 кабінетів для дистанційного навчання для Генеральної прокуратури, Міністерства юстиції та Міністерства внутрішніх справ Республіки Узбекистан [16].

Загалом, як визначив у 2009 р. Надзвичайний і Повноважний посол ФРН у Республіці Казахстан, Райнер Ойген Шлагетер, сучасна політика Німеччини щодо просування та зміцнення демократії в Казахстані, як і в інших республіках Центральної Азії, загалом передбачає три ключові напрями – удосконалення вже наявних: 1) законів про засоби масової інформації; 2) законів про політичні партії й сили; 3) законів про вибори [17].

Окреме місце посідає і суто політико-дипломатична складова сучасної присутності та впливу ФРН на країни Центральної Азії. Так, ще в 1999 р. була сформована міжрегіональна парламентська група "Німеччина – Центральна Азія". Метою групи є підтримка тісних контактів німецьких парламентарів з парламентарями країн Центральної Азії – Казахстану, Киргизстану, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану, а також Монголії. До складу парламентської групи входять депутати Німецького Бундестагу, що представляють усі фракції, однак у своїй діяльності група керується надпартійними інтересами.

У 2009 р., напередодні "Року Казахстану в Німеччині", казахстанські мажилісмени запропонували німецьким колегам створити спеціальну казахсько-німецьку міжпарламентську підгрупу "Німеччина – Казахстан", яка б могла робити свій внесок у розвиток міжпарламентської взаємодії виключно на двосторонньому рівні. Отже, за підсумками візиту Федерального президента Німеччини Хорста Келера до Республіки Казахстан у Мажилісі Парламенту Республіки Казахстан була створена спеціальна парламентська група "Казахстан – Німеччина" під керівництвом Н. Рустємова.

Близький до баварської партії Християнсько-соціальний союз фонд Ханнса Зайделя здійснює свою діяльність у регіоні Центральної Азії, починаючи з 2002 р. Фонд почав свою роботу з навчання фахівців органів місцевої влади. У Киргизії фонд працює разом з Академією управління при президенті Республіки Киргизстан. За останні роки через його освітні програми пройшли понад три тисячі службовців Республіки. Сьогодні ці люди працюють в Апараті президента держави, міністерствах і відомствах держави, очолюють адміністрації міст.

За свідченням керівника проекту фонду Ханнса Зайделя в Центральній Азії, доктора Макса Георга Майєрса, майже половина випускників освітніх програм Фонду в Киргизстані має кар'єрний зріст і закріплюється у

владних структурах. За такою ж схемою працює фонд Ханнса Зайделя в Казахстані і Таджикистані [18].

Свої політичні освітні програми реалізують у країнах Центральної Азії: близький до німецької партії Християнсько-демократичний союз Фонд Конрада Аденауера, керований соціал-демократами Фонд Фрідріха Еберта та Німецький ліберальний фонд Фрідріха Наумана. Є й окремі програми на кшталт програми, що фінансується Бундестагом – "Міжнародна парламентська стипендія". Усіх їх об'єднує спільна мета – формування місцевої політичної спільноти, що скерована у своїх діях на зміцнення європейського орієнтування та технічної інтеграції центральноазійських країн, розширення за рахунок останнього німецького впливу в регіоні.

Разом із тим, можна констатувати, що політичний вплив ФРН на розвиток демократичних процесів у країнах Центральної Азії залишається поки що мінімальним або ж не надто дієвим, на чому, власне, наголошують самі німецькі експерти. Зокрема, як вважає експерт з Інституту орієнталістики університету Галле Беата Ешмент, надії, які Захід покладав на процес демократизації, що почався ще на початку 1990-х рр., не виправдалися. За її словами, демократичні реформи в більшості центральноазійських республік колишнього Радянського Союзу були згорнуті, а спрямована в регіон фінансова допомога часто використовувалася не за призначенням. Німецький експерт вважає, що ситуація в країнах регіону розвивалася і розвивається приблизно за одним і тим же сценарієм. Так, на початку і середині 1990-х рр. там пройшли президентські вибори, які, за одностайною думкою західних спостерігачів, не були демократичними. Причому майже всі обрані тоді лідери змогли зберегти і навіть зміцнити свою владу, ініціювавши внесення відповідних поправок до конституції. У свою чергу, опозиція в центральноазійських республіках залишається роз'єднаною, це пов'язано з переслідуваннями з боку влади. Якщо вільне вираження думки веде за ґрати або до вимушеної еміграції, то виникає питання про алгоритм отримання політичного досвіду, що є необхідним для управління державою. Водночас керівник німецького Товариства сприяння розвитку демократії в Центральній Азії Міхаель Лаубш вважає, що в питаннях поглиблення співпраці ФРН з країнами регіону є ще значний потенціал: німецька політика в Центральній Азії занадто однобоко концентрується на чисто економічних питаннях, а не питаннях демократичного врядування [2, с. 81].

Авторитарні моделі в їхніх різних варіаціях у регіоні Центральної Азії виглядають як об'єктивне і неминуче явище. Однак основною небезпекою, за висновками німецьких експертів, є повсюдна деградація політичних партій. Усі законодавчі системи республік Центральної Азії характеризуються тими чи іншими обмеженнями на діяльність політичних партій і громадських організацій. На зміцнення авторитарних моделей в Центральній Азії, як вважають німецькі експерти, свого часу вплинули три основні чинники: 1) багатонаціональний склад населення; 2) загроза ісламського фундаменталізму; 3) відсутність демократичних традицій. У ході будівництва національних держав у народів, які фактично не мали власного досвіду в цій справі, виникнення авторитаризму стало природним процесом. Тобто Центральна Азія повторила шлях усіх держав третього світу. Головною проблемою для регіону в найближчому майбутньому, на думку німецьких аналітиків, стане форма і спосіб передачі влади в цих державах [9].

Німецькі політологи приділили також значну увагу зовнішньополітичній орієнтації центральноазійських держав і геополітичній боротьбі навколо регіону. Той факт, що Європа тримається осторонь від геостратегічних ігор навколо Каспійського моря, на думку М. Штюрмер, диктується не мудрістю, а просто відсутністю продуманої стратегічної перспективи [7]. Фактично ідеться не просто про контроль над енергоресурсами цього регіону, а про майбутнє західних індустріальних демократій. Боротьба також іде за право формувати цивілізаційне обличчя регіону і визначати його геополітичну орієнтацію. Загальний тон німецьких публікацій з цього питання зводиться до того, що Захід, у тому числі Німеччина, повинні активніше діяти в регіоні, якщо вони не хочуть, щоб центральноазійські держави залишилися наодинці з Москвою [19].

Висновки. Таким чином, проведені нами наукові дослідження свідчать, що сучасна присутність і проектування політики ФРН у Центральній Азії є очевидними з огляду на два вектори її впливу в даному регіоні: 1) комплексного сприяння країнам регіону в адміністративно-правовій галузі; 2) використання і запровадження політико-дипломатичних інструментів для можливості поглиблення політико-культурних та соціально-економічних зв'язків сторін. Як бачимо, перший напрям включає роботу з проведення судових і правових реформ у центральноазійських країнах з метою остаточного формування та становлення їхньої правової державності. Другий напрям спрямований на формування політичної культури та інститутів (парламентаризму та демократичного самоврядування), а також підготовки політичної та управлінської еліти держав регіону, що у своїй роботі орієнтувалася б на європейські (безпосередньо – на німецькі) стандарти, норми і практики. Разом із тим, характерною особливістю такої подвійної політики є переважання в її межах першого напрямку над другим, а також недостатність потенціалу ФРН у нейтралізації негативних тенденцій авторитаризму та ісламського радикалізму, що залишаються характерними, та внутрішньополітичних і геополітичних процесів даного регіону.

Іншою особливістю німецької присутності та впливу в центральноазійському регіоні є використання урядом ФРН потенціалу неурядових структур – фондів і фондів, що виступають як безпосередній інструмент в реалізації визначеної ним зовнішньополітичної мети і завдань. Ключовими завданнями таких структур сьогодні є розробка нормативно-правової бази в галузі адмініст-

ративного права держав регіону, консультування органів державної влади з вироблення законодавчих ініціатив, запровадження інформаційних систем юридичної бази даних, проведення навчальних тренінгів, семінарів і науково-практичних конференцій, а також публікація навчальної літератури.

Список використаних джерел:

1. Anne Klinnert. Die Politik Deutschlands gegenüber Zentralasien. – Universität Potsdam, 2012. – 108 S.
2. Имангалиев Р., Имангалиева Л. Становление германской политики в Центральной Азии в 1990-е – начале 2000-х годов // Уч. зап. Казан. ун-та. Гуманитарные науки. – 2005. – Т. 147. – Кн. 2. – С. 73–84.
3. Погорельская С. Политика ФРГ в Центральной Азии // Актуальные проблемы Европы. – 2011. – № 3. – С. 27–31.
4. Richard Rousseau. Germany's Changing role in Countries of Central Asia // Eurasia Review. – February, 13, 2012.
5. Фрольцов В. В. Политика ФРГ в Центральной Азии (1991–1998) // Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Сер. 3, Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Права. – 2008. – № 3. – С. 27–31.
6. Frankfurter Allgemeine Zeitung. – 15.05.01.
7. Luchterhandt O. Die Verfassung der Republik Kasachstan von 1995 // Jahrbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart. Neue Folge / Band 47. Hrg. von P. Haeberle. – Hamburg: Mohr Siebeck, 1999. – S. 607–654.
8. Анна Ренншмид. Наблюдение на выборах в Средней Азии безнадежное дело?. [Электронный ресурс]. 18 марта 2017. – Режим доступу: <https://rus.ozodi.org/a/28376893.html>
9. Frankfurter Allgemeine Zeitung. 7 November 1997.
10. Гушер А. Война и мир // Азия и Африка сегодня. – 1998. – № 3.
11. Региональная программа "Содействие правовой государственности в странах Центральной Азии". – Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. – Октябрь, 2015. – 2 с.
12. Dr. Stefan Hülshörster. Die Deutsche Stiftung für Internationale Rechtliche Zusammenarbeit e.V. (IRZ-Stiftung) – ein Instrument der Bundesregierung für den "Rechtsexport" // BRJ. – No. 2. – 2011. – S. 222–224.
13. Кыргызстан – Годовой отчет 2014. – IRZ. [Электронный ресурс] – 9 июня 2015. – Режим доступу: <https://www.irz.de/ru/kirgisistan-ru/210-kirgisistan-länderbericht-archiv/647-kirgisistan-2014-ru>.
14. Иенс Делле, Йорг Пуделька. Общее административное право в государствах Центральной Азии – краткий обзор современного состояния. – Европейский Союз, 2016. – 54 с.
15. Содействие правовой государственности для устойчивого развития экономики. Узбекистан. – Deutsche Gesellschaft für internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. – Октябрь, 2015. – 2 с.
16. Report on Indicators for Promoting and Monitoring the Implementation of Human Rights. – Geneva: OHCHR, 2008.
17. Актуальные вопросы защиты прав человека в Туркменистане. Обзорный документ к Диалогу ЕС и Туркменистана по правам человека. – "Международное партнерство по правам человека". – Май, 2016. – 16 с.
18. Грановский Г. Германия хочет, чтобы страны Центральной Азии сохраняли дистанцию по отношению к России // ОКО ПЛАНЕТЫ. – 2016, 4 апр.
19. Die Welt. – 17, Februar. – 2003.

Надійшла до редколегії 12.11.18

С. Вылинский, препод.

Институт международных отношений,

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ПОЛИТИКА ФЕДЕРАТИВНОЙ РЕСУБЛИКИ ГЕРМАНИИ ПО ВНЕДРЕНИЮ ПРАВОВЫХ ИНСТИТУТОВ И ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Сакцентировано внимание на необходимости исследования современных подходов в проектировании Германией моделей и принципов управления, которые могут быть заимствованы другими государствами мира. В этом смысле в работе рассматриваются непосредственные средства и механизмы распространения правового и демократического опыта Германии в процессах государственного строительства стран Центральной Азии, раскрывается сущность "мягких воздействий" Германии в данном регионе. Автор указывает на двойственное влияние ФРГ в регионе Центральной Азии. Первое направление – содействие странам региона в административно-правовой сфере. Второе направление – использование и внедрение политико-дипломатических инструментов для углубления политико-культурных и социально-экономических связей сторон. Характерной чертой такой двойной политики является преобладание в ее рамках первого направления над вторым, а также недостаточность потенциала ФРГ в нейтраллизации негативных тенденций авторитаризма и исламского радикализма, которые остаются характерными для внутривнутриполитических и геополитических процессов данного региона.

Ключевые слова: Германия, внешняя политика, демократическое управление, Центральная Азия, мягкая сила.

S. Vilinsky, teacher of the department of foreign languages
Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

POLICY GERMANY ON IMPLEMENTATION OF LEGAL INSTITUTES AND DEMOCRATIC GOVERNMENTS IN CENTRAL ASIA COUNTRIES

The article focuses on the modern Germany's approaches in designing models and principles of governance that can be borrowed or implemented by other countries. The direct means and mechanisms of German legal and democratic experience of state-building for the Central Asian countries are considered. The essence of the German "soft power" in Central Asia region is revealed. The author talks about the double influence of Germany in the region of Central Asia. The first direction is assistance to the countries in the administrative and legal fields. The second direction is the use and implementation of political and diplomatic tools for deepening political-cultural and socio-economic relations. A distinctive feature of such a dual policy is the predominance of the first direction over the second, as well as the inadequate capacity of Germany to neutralize the negative tendencies of authoritarianism and Islamic radicalism, which remain characteristic of the political and geopolitical processes of the region.

Key words: Germany, foreign policy, democratic governance, Central Asia, soft power.

УДК 345.01

О. Смирнова, канд. політ. наук, асист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ М'ЯКОЇ СИЛИ НЕЙРОКОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Сьогодні ми спостерігаємо, що майже на всі сфери людської поведінки та мислення впливають медіа. Оскільки навіть у політиці емоційна складова меседжів важливіше раціональної, нейроособливостями впливу активно зайнялись не тільки цивільні, але й військові дослідники. Особливої зацікавленості набув висновок, що під час зосередження уваги на потенційній загрозі у людини падає фокус на навколишній світ. Нейродослідження поступово стають частиною досліджень у сфері інформаційної безпеки. Визнано, що нейротехнології можуть бути використані для конструювання та контролю соціальної динаміки.

Ключові слова: інфобезпека, інфовійна, нейронаука, нейронкомунікації, психотехнології.

Постановка проблеми. Питання нових тенденцій пропагандистського впливу сьогодні постає тому, що можливості впливу ростуть, а людина зі своїми нейробіологічними параметрами залишається незмінною. Новим стає перехід від жорстких до м'яких форм впливу. Унеможлиблюється авторитарність соціальних систем [1]. Розглянемо деякі аспекти реалізації м'яких методів впливу на аудиторію, а також окреслимо основні інструменти нейронауки, які зацікавили спеціалістів з інформаційної безпеки, і визначимо причини такої зацікавленості.

Мета статті. Стаття має на меті розглянути теоретичні й практичні аспекти реалізації м'яких методів впливу на аудиторію шляхом фреймінгу, нарративу та метафор, які посідають особливе місце у впливі на нашу свідомість. Також спробуємо проаналізувати перспективи впровадження та використання нових технологій нейронауки в площині інформаційної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виходячи з того, що поняття та самі технології нейрокомунікацій з'явилися порівняно недавно, то ступінь його теоретичного обґрунтування та визначення його природи знаходяться на початковій стадії. Але варто виділити вчених-першопрохідців, праці яких присвячені саме цим технологіям: психолог Д. Канеман, який отримав Нобелівську премію з економіки та співпрацював з військовими США, досліджував системи прийняття рішень, професор зі зв'язків з громадськістю міжнародних відносин Університету Дж. Вашингтона Роберт Ентман, який займається питаннями медіакомунікацій, фреймами, впливом інтерпретації та моральних оцінок. Також варто відзначити дослідження метафоричної комунікації Дж. Залтмана, які передували нейрокомунікаційній галузі. Класика зв'язків з громадськістю Е. Бернейса. Окремо слід зупинитись на впливі метафор на наші емоції, сприйняття та поведінку. Професор біології та неврології Стенфордського університету Роберт Сапольський досліджує розвиток метафоричної мови у людини, пояснює чому фігуральне мовлення, порівняння та прирочки мають таку владу над нами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Окреслимо основні гуманітарні галузі, де проводяться нейродослідження, які зацікавили спеціалістів з інформаційної безпеки та військових у всьому світі, та спробуємо зрозуміти причини такої зацікавленості.

По-перше, фреймінг (обрамлення). Цей метод дозволяє робити вплив на сприйняття інформації аудиторією. Спеціалісти з фреймінгу диктують не тільки що думати, але й як це робити. І роблять це шляхом описування одного об'єкта в різний спосіб, що безпосередньо пов'язано з активацією різних зон мозку. Про ці когнітивні викривлення багато писав Д. Канеман [2].

Слід зазначити, що такі інструменти, як ЕЕГ та МРТ дають змогу чітко визначити дієвість впливу різних описів на різні ділянки головного мозку та на сприйняття людиною інформації загалом, що є великою перевагою. Крім того, ці методи є об'єктивними, порівнюючи, наприклад, з опитуванням, де на відповідь впливають соціокультурні фактори.

Як працює фреймінг? Завдяки використанню в текстах спеціальних фраз, оборотів, лексики, метафор, прикладів, візуальних образів тощо. Вдається створювати та використовувати нові рамки.

Повертаючись до нейронауки, слід зазначити, що попередником нейрокомунікації була метафорична комунікація. Перші дослідження, що вважалися нейромаркетинговими були дослідження професора Гарварда Джеррі Залтмана та його метафорична модель. Саме метафори формують емоційну картину світу і спонукають нас до дії. Розум веде до висновків. Емоції призводять до дії. Саме примусити діяти, ось що є цікавим спеціалістам військового сектора. За допомогою спеціальних програм і сканування мозку можна точно виявити той чи інший вплив різних інформаційних матеріалів [3].

Виходячи із цього, переходимо до наступного пункту. Наратив і роль слова взагалі. Дослідження мозку підтверджують, що слова не тільки відображають, але й формують реальність.

Наприклад, професор неврології Каліфорнійського університету Пол Зак, який досліджує вплив нарративу